

Rond het midden van de jaren dertig begon De Vries zijn romans te schrijven volgens de procédés van het sociaal-realisme. *Stiefmoeder aarde* (1936), later opgenomen in de Wiardacyclus, is er het eerste product van. (Het ontstaan van die reeks, door De Vries zelf ooit vergeleken met de *Forsythe-saga*, is bijna van dag tot dag te volgen in de door Sj. van Faassen bezorgde correspondentie tussen De Vries en zijn uitgever over deze boeken — prachtige band, informatieve inleiding en meer dan duizend, helaas maar ten dele weergegeven en soms erg triviale brieven.) Sinds 1936 zijn vrijwel alle romans van De Vries vanuit de grondgedachte van het sociaal-realisme geschreven, ook na zijn afscheid van de CPN en het reëel bestaande socialisme. Steeds weer zijn het de volksmassa's die naar emancipatie en bevrijding streven die met sympathie getekend worden; dwarsliggers, ketters, verzetslieden en voorgangers van de arbeidersbeweging worden in een gunstig licht geplaatst, maar de tegenstribbelende bourgeoisie en haar individuele vertegenwoordigers worden in de zwartste kleuren geschilderd. Af en toe weet De Vries het schematisme te doorbreken (door bijvoorbeeld ook eens een boek over een moffenhoertje te schrijven), maar wie het oeuvre achter elkaar zou lezen, zou waarschijnlijk het gevoel hebben steeds dezelfde personen in een al maar wisselend decor aan te treffen. Menig criticus heeft dan ook opgemerkt (in het Schrijversprentenboek doet Etty dat bijvoorbeeld) dat De Vries meesterlijk kan vertellen, maar dat zijn romans psychologische diepgang missen. De personages die hij beschrijft zijn daarom altijd, in de woorden van Van Uitert, 'tijdgenoten uit het verleden.' (137) Of dat een aanbeveling is voor een auteur van historische romans?

De Vries zal er niet mee gezeten hebben. Hij ging zijn eigen weg en liet de lui maar dazen. Hij had de overtuiging dat hij schreef 'in opdracht van de tijd' en wilde dat zijn boeken vooral daarop beoordeeld werden. De ineenstorting van het communisme heeft hem niet van zijn zekerheden beroofd en zo is hij op 21 januari 2005 ook gestorven. Van zijn immense oeuvre was toen alleen de verfilmde verzetsroman *Het meisje met het rode haar* nog in druk — de rest moet men zoeken in marktstalletjes en antiquariaten.

K. van Berkel

I. J. Brugmans, *Gevangen op Java 1942-1945. Dagboek uit een Jappenkamp*, A. Maclaine Pont-Brugmans, ed. (Zutphen: Walburg pers, 2004, 176 blz., €17,50, ISBN 90 5730 297 7).

'Een aardige, fijne man, maar blanda 105%. Toch van het zeer goede soort', zo karakteriseerde E. du Perron hem in 1939 (*Brieven*, VIII, 290). Een ieder die Brugmans in diens lange leven — hij stierf in 1992 op 96-jarige leeftijd — heeft ontmoet en leren kennen zal dit oordeel onderschrijven. Brugmans was *every inch a gentleman* en droeg het hart op de goede plaats. Hij was op en top onderwijsman, een geboren docent, die graag zijn veelomvattende kennis op het terrein van de geschiedenis met anderen wilde delen. Tot dat laatste kreeg hij alle gelegenheid in de Japanse interneringskampen in West-Java waar hij tijdens de oorlog verbleef. Hij werd er op 13 oktober 1942 heen gevoerd. Op die datum begint ook zijn kampdagboek, geschreven met potlood op allerlei kladpapiertjes. Brugmans doet daarin gedetailleerd verslag van zijn wederwaardigheden die ook de eerste verwarde maanden na de Japanse capitulatie omvatten. Het is een interessant dagboek want Brugmans blijkt een scherp waarnemer en verteller te zijn. Met zijn eigen zorgen, ziektes en dergelijke valt hij de lezer niet lastig. Het kampeven was zwaar en door de vermelding van allerlei kleine bijzonderheden wordt daarvan een fraai beeld geschetst, maar ook wordt met voldoening stil gestaan bij intellectuele prestaties die toch nog steeds mogelijk blijken: 'Vandaag al mijn twaalfde les economische geschiedenis van de 19e

eeuw gegeven ... En de dagen vliegen om daardoor. Werk, dat is het eenige dat een mensch gezond houdt.' (23 maart 1943). Op 16 augustus 1943 surveilleert hij bij het schriftelijk Engels, een passende bezigheid voor iemand die er volgens Du Perron bij uitstek Engels uitzag. Opvallend is hoe de informatievoorziening beter lijkt dan gedacht door de verspreiding van onder Japans toezicht uitgegeven Maleise kranten die een redelijk objectief beeld van het Europese oorlogstoneel geven. Langzamerhand wordt de toestand grimmiger, ook door de slechte voeding. Het omslagpunt ligt begin 1944. Het eten begint in Brugmans' dagboek een steeds belangrijker plaats in te nemen en dat is uiteraard een veeg teken. Ook mishandelingen door de Japanse bewakers worden frequenter en zorgvuldig genoteerd evenals hun grilligheid in de behandeling van de gevangenen: 'De Japanner is niet uitgebalanceerd zooals de ware gentleman.' (7 april 1945). Gelukkig was de Japanse capitulatie vier maanden later een feit.

Op 28 augustus 1945 maakt Brugmans in zijn dagboek melding van het gerucht dat de Republiek Indonesia is uitgeroepen. Hij vreest in latere notities (op 27 september 1945) voor 'een bedenkelijke politiek van toegevendheid', waarmee hij de constatering van Du Perron dat hij weinig benul had van het Indonesische nationalistische streven inderdaad recht doet. Ook tientallen jaren later, in zijn controverse met De Jong over de 'Indische' delen van het *Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, zou hij bewijzen dat hij op dit punt weinig had bijgeleerd. Maar wie is volmaakt? Brugmans moet een gewaardeerd kampgenoot zijn geweest: niet veeleisend voor zichzelf, beheerst, voorkomend en altijd bereid anderen te onderwijzen. Bovendien liet hij, zoals een goed historicus betaamt, in zijn kampdagboek een waardevol gedenkschrift van de oorlog na dat sedert 1950 op het R(N)IOD berust. Pas meer dan een halve eeuw later werd het daar door de uitgever van het dagboek, zijn dochter Adèle, ontdekt, want bescheiden als altijd had haar vader er nimmer met haar over gesproken. Het is tragisch dat zij de publicatie van het dagboek niet meer heeft mogen beleven. Zij stierf op 2 februari 2004.

Cees Fasseur

W. Albeda, in samenwerking met R. Bouwman en M. van den Toorn, *Ik en de verzorgingsstaat. Herinneringen van Wil Albeda* (Amsterdam: Boom, 2004, 270 blz., €19,50, ISBN 90 8506 027 3).

Het is niet voor het eerst, dat W. Albeda een breder lezerspubliek deelgenoot maakt van zijn opvattingen over de sociaal-economische ontwikkeling in Nederland na 1945. Schrijven — bekend hijzelf — is bijna een manier van leven voor hem geworden. Ook een autobiografisch perspectief speelde eerder een rol. Al in oktober 2002 gaf Albeda in een door hem verzorgde *Willem Drees-lezing* een aantal sociaal-politieke herinneringen prijs. (W. Albeda, *Mijn leven met de verzorgingsstaat: toen, nu en straks* (Lelystad, 2002).) Nu zijn er — met enige redactionele bijstand — volwaardige memoires vervaardigd.

Albeda vervulde, na een gereformeerde jeugd en een studie economie in Rotterdam, in de jaren vijftig en zestig verschillende functies bij het Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV). Hij was hoogleraar, minister van sociale zaken (1977-1981, namens het CDA), en voorzitter van de Wetenschappelijke raad voor het overheidsbeleid (WRR, 1987-1990). Tussen alle bedrijven door bekleedde hij nog tal van andere functies en nevenfuncties op economisch, maatschappelijk en politiek gebied. In zijn herinneringen tracht Albeda in deze veelkleurige loopbaan structuur te brengen. Het belangrijkste structurerende element is echter verrassend genoeg niet de verzorgingsstaat — zoals de titel belooft — maar veeleer de overlegeconomie.